

УДК 346.52; 346.2

Кулага Е.В.

к.е.н., доцент кафедри підприємницького

та корпоративного права

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. В дослідженні розглянуто правові форми державної допомоги суб'єктам господарювання на основі огляду норм законодавства та звітних показників Антимонопольного Комітету України, запропоновані зміни до законодавства з метою приведення його до вимог *acquis* ЄС.

Ключові слова: державна допомога, суб'єкти господарювання, конкуренція, форми державної допомоги, державні закупівлі.

Актуальність теми. На виконання вимог Угоди про асоціацію 01.07.2014 р. було прийнято Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [1] (далі Закон), який набув чинності у 2017 році, але деякі його норми, не відповідають вимогам *acquis* ЄС [2], зокрема положення щодо здійснення оцінки допустимості заходів державної допомоги, її контролю і моніторингу. Очевидною є необхідність удосконалення нормативно-правових актів у даній сфері.

Державна допомога суб'єктам господарювання досліджувалася у працях К.І. Апанасенко, Д.В. Лічак, Т. В. Некрасової, С.С. Онищенко, Я.В. Петруненко А.І. Шпомер та ін. Проте недостатньо дослідженим залишилося питання щодо правового регулювання форм державної допомоги.

У статті 4 Закону передбачено перелік форм державної допомоги, серед яких надання субсидій та грантів, дотацій, податкових пільг; відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів; списання боргів, списання штрафних

санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання; надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами; зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування; надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових; продаж державного майна за цінами, нижче ринкових; збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів [1]. За чинною редакцією Закону цей перелік є вичерпним.

Проте Антимонопольний Комітет України у роз'ясненні № 35-рр/дд від 5 жовтня 2017 р. доповнив зазначений перелік форм державної допомоги наступними: надання комунального майна суб'єктам господарювання в безоплатне користування; списання безнадійної заборгованості з орендної плати, неустойки, пені та невідшкодованих витрат на вчинення виконавчих написів нотаріуса за оренду об'єктів комунальної власності; збільшення статутного капіталу комунальних/державних підприємств; надання відповідної субвенції між місцевими бюджетами комунальному підприємству; звільнення від сплати орендної плати суб'єктів господарювання; фінансова підтримка громадським об'єднанням осіб з інвалідністю; фінансова підтримка на виконання статутної діяльності; надання фінансової підтримки громадським організаціям тощо. При цьому статтею 8 Закону не передбачане повноваження Антимонопольного комітету України щодо доповнення переліку форм державної допомоги.

У 2020 році за даними Річного звіту про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні показники державної допомоги за формами допомоги наступні: субсидія – 14%, компенсація збитків суб'єктам господарювання – 8%, фіскальні заходи – 3%, дотації – 2%, гарантії – 2%, збільшення державної частки у статутному капіталі суб'єктів господарювання – менше 1%, інші форми –

70% [3]. Як бачимо, 70% державної допомоги становлять форми, які прямо не передбачені законодавством. Це суперечить принципу прозорості у сфері державної допомоги, що закріплений у п. 1 ст. 263 Угоди про асоціацію, за яким кожна Сторона угоди щорічно надсилає іншій повідомлення, що має містити інформацію стосовно цілей, *форми*, обсягу та бюджету надавача допомоги. Для забезпечення даного принципу вбачаємо, що Законом необхідно передбачити вичерпний перелік форм державної допомоги суб'єктам господарювання, а Антимонопольний Комітет України має відображати у річному звіті показники за кожною з них.

Дискусійним є питання щодо віднесення публічних закупівель до форм державної допомоги. У п. 2 ст. 3 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» закріплено, що сфера дії даного Закону не поширюється на господарську діяльність, пов'язану з інвестуванням в об'єкти інфраструктури із застосуванням процедур державних закупівель. Як бачимо, виключенням є лише публічні закупівлі об'єктів інфраструктури. Відповідно до ст. 4 п. 7 Закону формою державної допомоги також є придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових. Тож можна стверджувати, що публічні закупівля, крім інвестування в об'єкти інфраструктури, можуть бути визнані державною допомогою, якщо виконуються визначені законом умови.

Проте на практиці виникають проблеми, що зумовлені регулюванням державної допомоги та публічних закупівель різними нормативно-правовими актами, які передбачають різні форми та способи контролю. За роз'ясненням АМКУ проведення конкурсу є достатнім доказом відповідності умов державних контрактів ринковим умовам лише у разі дотримання принципів відкритості, прозорості та недискримінації щодо всіх зацікавлених учасників проведення таких процедур. Отже, встановлення дискримінаційних умов у тендерній документації за певних обставин може містити ознаки державної допомоги та бути підставою для звернення суб'єкта господарювання до АМКУ не лише як до органу оскарження у

сфері публічних закупівель, а й органу, що здійснює контроль за державною допомогою.

Висновки. На основі аналізу звітних показників АМКУ та чинного законодавства щодо відповідності acquis ЄС встановлено, що існуюча багатоманітність форм державної допомоги може провокувати зловживання правами як з боку надавачів, так і одержувачів. Пропонується визначити вичерпний перелік таких форм. Державна допомога суб'єктам господарювання в Україні має розглядатися з функціональної точки зору, як інструмент національної економічної і соціальної політики, що вимагає надання реальних і різноманітних переваг суб'єктам господарювання. Приведення чинного законодавства у даній сфері до вимог acquis ЄС сприятиме недопущенню деформування конкурентного середовища на ринку товарів чи послуг і дасть змогу Україні плавно увійти у світову економіку.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Законодавство України від 27.06.2014р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 31.10.2021).
2. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> (дата звернення: 31.10.2021).
3. Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2020 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 26.08.2021 № 17-рп. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/613/0b3/a45/6130b3a45c7dc400334459> (дата звернення: 31.10.2021).